

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет української й іноземної філології та журналістики
Кафедра англійської філології та світової літератури
імені професора Олега Мішукова

РОЗВИТОК СЕМАНТИЧНОЇ СТРУКТУРИ
АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ ФРАЗОВИХ ДІЄСЛІВ ТА МЕТОДИКА ЇХ
НАВЧАННЯ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ЛІЦЕЇ

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти “магістр”

Виконав: здобувач 251 М групи
Спеціальності 014 Середня освіта
Освітньо-професійної програми
Середня освіта (англійська мова та
література) Сидоренко Руслан
Олександрович
Керівниця кандидатка філологічних
наук, доцентка Поторій Наталія
Володимирівна
Рецензентка кандидатка педагогічних
наук, доцентка, стейкхолдерка,
учителька Академічного ліцею ім. О.В.
Мішукова, Херсонської міської ради
при ХДУ Кострубіна Ольга Валеріївна

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретико-методологічні засади вивчення фразових дієслів.....	8
1.1. Фразові дієслова: сутність поняття та екстралінгвальні чинники виникнення.....	8
1.2. Загальнонаукові вектори лінгвістичної природи фразових дієслів.....	12
1.3. Семантична структура фразових дієслів.....	17
РОЗДІЛ 2. Методика навчання фразовим дієсловам здобувачів ліцеїв.....	23
2.1. Труднощі вивчення фразових дієслів.....	23
2.2. Загальні підходи та принципи викладання фразових дієслів.....	29
2.3. Методичні поради щодо навчання фразовим дієсловам та їх практичне впровадження в освітній процес.....	33
ВИСНОВКИ.....	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	51
СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ І ДОВІДКОВИХ ДЖЕРЕЛ.....	53
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ.....	55

ВСТУП

Загальновідомо, що дієслово – це найскладніша частина мови в граматиці англійської мови. Складність дієслова пов'язана як з великим обсягом граматичної інформації, так і з великим розходженням в правилах, що описують дієслово в українській та англійській мовах. Тема «фразове дієслово» постає «дивиною» з точки зору української мови, адже таке дієслово відсутнє в нашій рідній мові. За складністю, невичерпності ця тема, мабуть, перевершує все інше в англійській граматиці.

Загальнонауковий метод аналізу фразового дієслова доводить, що цьому граматичному явищу відповідає декілька назв: дієслівна ідіома («verbal idiom»), дієслівне словосполучення («verbal collocation»), двухслівне дієслово («two-word verb»), фразове дієслово («phrasal verb») [2]. На думку А.Р. Заболотської у сучасному науковому просторі можна зустрітися з такими словосполученнями, синонімічними до фразового дієслова, а саме: «verb-adverb combination», «particle verb», «verb-particle combination», «verb-particle construction», «discontinuous verb», «merged verb», «separable verb», «two-word verb», «separable compound», «poly-word verb», «multi-word verbs» [10, с. 274].

Подібне різноманіття пояснюють тим, що явище, яке у фокусі нашої уваги, зачіпає області як морфології, так і синтаксису, до того ж вибір термінології часто віддзеркалює теоретичні переваги автора. Пильна увага до фразових дієслів як лінгвістів, так і методистів обумовлена, перш за все, високою комунікативною цінністю цих лінгвістичних одиниць, які надають необмежені можливості вираження практично будь-яких понять, до того ж вільне вживання фразових дієслів вказує на високий рівень володіння мовою.

У контексті нашої кваліфікаційної роботи ми користуємося терміном «фразове дієслово («phrasal verb») як найбільш

загальноприйнятим в англомовній лінгвістичній літературі. В даний час фразових дієслів налічується понад дванадцять тисяч, і це число неухильно зростає. Поряд зі збільшенням кількості зростає й частота їх використання.

На думку О.С. Янчук та О.О. Залужної «фразові дієслова – один із найважливіших об'єктів теоретичного вивчення і практичного освоєння англійської мови. Наявність великої кількості різноманітних протилежних думок та унікальність фразових дієслів, притаманних тільки англійській мові, підтверджує необхідність детального вивчення фразових дієслів» [19]. Фразові дієслова, будучи частиною лексичної системи сучасної англійської мови, представляють собою результат глибинних еволюційних перетворень граматичної будови мови і є відображенням процесів її аналітизації [17].

Без знання фразових дієслів складно казати про сформованість комунікативної компетенції і про готовність здобувача освіти до повноцінного спілкування іноземною мовою. До сих пір в методиці викладання іноземних мов проблема навчання фразовим дієсловам англійської мови розроблена недостатньо, проте інтерес до теми дуже високий. Про це свідчать багаточисельні друковані роботи, присвячені фразовим дієсловам англійської мови, а також сайти в усемережжі, які надають рекомендації щодо успішного оволодіння цими мовними феноменами. Вони пропонують різноманітні особисті думки з приводу того, як слід визначати, класифікувати та вживати такі дієслова.

Наукові напрацювання вітчизняних і закордонних учених (І. Андросової [2], О. Бірюкової та Н. Пряхіної [3], О. Воробйової [4], О. Гусевої [5; 6], О. Дмитрієвої [7; 8], А. Заболотської [10], Т. Ніколаєвої [12], Дж. Поуві [14], Н. Рокунової та О. Слугіної [15], Л. Сміта [16], Ю. Столянкова [17], О. Янчук та О. Залужної [19], Р. Палмера [20]) стали науковим теоретико-методологічним підґрунтям нашої кваліфікаційної роботи.

Актуальність теми обумовлена пильною увагою до фразових дієслів як лінгвістів, так і методистів, що обумовлено, перш за все високою комунікативною цінністю цих лінгвістичних одиниць, які надають необмежені можливості вираження практично будь-яких понять, до того ж вільне вживання фразових дієслів показує високий рівень володіння мовою, якого потребують здобувачі освіти, перед якими постає питання ефективно скласти іспит із зовнішнього незалежного оцінювання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана у руслі кафедральної наукової теми «Вплив лінгвальних та екстралінгвальних чинників на формування фахівця з іноземних мов у сучасному мультикультурному просторі» (номер держреєстрації 0117U003763).

Метою нашої роботи є опис розвитку семантичної структури англійськомовних фразових дієслів й демонстрація того, як найефективніше навчити здобувачів ліцеїв фразовим дієсловам.

Зазначена мета передбачає вирішення низки **завдань**:

- уточнити зміст поняття «фразове дієслово» та описати екстралінгвальні чинники виникнення фразових дієслів;
- схарактеризувати основні наукові підходи до вивчення фразових дієслів у сучасній лінгвістиці;
- розкрити особливості семантики фразових дієслів;
- перерахувати та проаналізувати складнощі, з якими здобувачі освіти стикаються при вивченні фразових дієслів;
- окреслити загальні підходи та принципи навчання фразовим дієсловам;
- проаналізувати вже наявні в методиці викладання іноземної мови методичні поради та продемонструвати їхнє практичне використання на уроках з англійської мови при навчанні та вивченні фразових дієслів (розробка практичних завдань).

Об'єктом роботи постають фразові дієслова англійської мови.

Предмет кваліфікаційної роботи становлять семантичні властивості цих дієслів і труднощі, які виникають при навчанні здобувачів ліцеїв дієсловам такого типу.

Мета й завдання роботи обумовили вибір основних **методів** дослідження, серед яких використано: *критичний аналіз літературних джерел* (окреслення домінуювальних методологічних підходів і принципів навчання фразовим дієсловам); *описово-аналітичний метод* (опис загальних наукових параметрів вивчення фразових дієслів у лінгвістиці); *структурно-семантичний* (розкриття семантики фразових дієслів); *індуктивний метод* (з'ясування сутності та значень фразових дієслів через виконання практичних завдань); *практичний метод* (розробка вправ із використанням фразових дієслів); *тезаурусний аналіз* (з'ясування сутності поняття «фразове дієслово» у різноманітних лексикографічних джерелах); *загальнонаукові методи*: аналіз та синтез, систематизування та узагальнення (ознайомлення з теоретико-методологічними надбаннями щодо вивчення фразових дієслів у сучасних наукових колах, уточнення екстралінгвальних чинників їхнього виникнення, систематизування вправ щодо активізації навичок вживання фразових дієслів у мовленні).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що ми зробили спробу не лише описати лінгвістичний статус фразових дієслів англійської мови, а й системно продемонструвати труднощі, які виникають при їх викладанні та вивченні, та презентувати ефективні вправи, які стануться в нагоді на практичних заняттях з англійської мови в ліцеї й для самостійного опрацювання здобувачами освіти у період самопідготовки до зовнішнього незалежного оцінювання.

Матеріалом дослідження слугували фразові дієслова сучасної англійської мови з різним семантичним навантаженням, будовою, різноманітні за лексико-семантичними видами. Базою їх визначення

служували англійськомовні словники сучасної англійської мови, як-то: Merriam Webster Dictionary [35], Longman Dictionary [33], Oxford Dictionary [36], Cambridge Dictionary [25], Macmillan Dictionary [34], Collins Dictionary [29], The Free Dictionary [41], підручники [55] та веб-сторінки, на яких подано вже розроблений курс вивчення фразових дієслів [49].

Практичне значення роботи полягає у використанні базисних положень та з'ясованих теоретичних питань у викладанні дисциплін: «Стилістика англійської мови», «Практика усного та писемного мовлення», «Лексикологія англійської мови», «Практична граматики англійської мови», «Новітні досягнення з фахових дисциплін», а також при написанні курсових і кваліфікаційних робіт (проектів).

Апробація результатів роботи. Результати дослідження було обговорено на засіданнях кафедри англійської філології та світової літератури імені професора Олега Мішукова Херсонського державного університету, які були проведені в формі попереднього захисту розпочатого дослідження на етапах опрацювання й узагальнення теоретичної й практичної частин роботи.

Публікації. Результати дослідження висвітлено в одній одноосібній науковій публікації, яку опубліковано в науковому збірнику Херсонського державного університету «Магістерські студії» (№ XXI, 2021 року).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ

ФРАЗОВИХ ДІЄСЛІВ

1.1. Фразові дієслова: сутність поняття та екстралінгвальні чинники виникнення

Фразові дієслова складають великий пласт лексичного складу англійської мови. Загальне визначення фразових дієслів полягає у наступному: «фразове дієслово – це поєднання дієслова з прийменником або прислівником, або одночасно з обома зазначеними частинами мови; воно постає одним членом речення і, тим самим, утворює цілісну семантичну конструкцію» [18]. Фразові дієслова представляють собою практично незліченну групу дієслів, які в комбінації з різними прийменниками або прислівниками здатні набувати різноманітних нових значень.

Л.П. Сміт, англійський граматики, був першим, хто ввів у термінообіг словосполучення «фразові дієслова». За його дефініцією фразове дієслово – «це поєднання дієслова й прийменника, дієслова і прислівника чи дієслова та прийменника з прислівником одночасно» [16, с. 34]. Дж. Поуві визначає фразове дієслово як «поєднання «простого» дієслова, що складається з одного слова, і адverbіального постпозитива та представляє єдину семантичну й синтаксичну одиницю» [14, с. 17].

Аналіз англійськомовних лексикографічних джерел дозволив виявити низку визначень фразових дієслів: «Phrasal verbs are multi-word verbs. They are made up of two or three words; the combination of words takes on a completely different meaning to the verb part» [24]; «A phrasal verb is a phrase that combines a verb with a preposition or adverb or both and that functions as a verb whose meaning is different from the combined meanings of the individual words» [35]; «Phrasal verbs (also called multi-

word verbs) are idiomatic expressions, combining verbs and prepositions to make new verbs whose meaning is often not obvious from the dictionary definitions of the individual words. They are widely used in both written and spoken English, and new ones are formed all the time as they are a flexible way of creating new terms» [39].

Професор Р.Ф. Палмер визначає фразові дієслова як поєднання дієслів з прислівниками (verb + adverb), наприклад, *give up*, *look up*, *put on*. Сукупне значення таких сполук не можна виокремити зі значень окремо взятого дієслова та прислівника [20, с. 98-99]. При цьому дуже часто в мові існує самостійне дієслово з таким самим або дуже близьким значенням (*refuse*, *search*, *wear*). Вчений також зазначає, що фразове дієслово замість прислівника може містити прийменник (*put on*), або і прислівник та прийменник одночасно (*to look forward to* = *to anticipate*). Професор вказує, що не завжди подібні поєднання можна назвати ідіоматичними: наприклад, фразове дієслово *put on* має і буквальне значення («покласти щось на поверхню»: *This is one of the best things we have ever put on the table*). Таких фразових дієслів, які мають і пряме, й ідіоматичне, або метафоричне, значенням, досить багато: *The document will take in every item of their interrelation; Taking in refugees is prohibited by law*.

Т.М. Ніколаєва стверджує, що «до структури фразових дієслів входить моноклексемне дієслово та післядієслівний компонент прислівниково-прийменникової природи, який внаслідок послаблення своєї прислівникової або прийменникової функції утворює з дієсловами відносно стійкі семантичні та синтаксичні сполучення» [12, с. 112]. Фразовому дієслову часто приписують назву двослівного дієслова через його поєднання з прийменником, або прислівником, або і з прийменником та прислівником одночасно. «Таке поєднання називають «ідіоматичним» через те, що дослівний переклад кожного з компонентів не становить єдиного змісту всього поєднання. Точніше, він може бути

зовсім іншим, і часом здогадатися про переклад усього фразового дієслова по його частинах неможливо» [12, с. 113].

Своїм корінням фразові дієслова тяжіють стародавніх письмових джерел. Семантика прислівників і прийменників корелювала, в основному, з напрямом, місцем або орієнтацією об'єкта в просторі: *we intend to hold our hands up*; а також вказувала на взаємовідношення дієслова і об'єкта у реченні: *they stood by the pond*.

Поява фразових дієслів в англійській мові – це природний процес, однак, на нашу думку, треба звернутися до екстралінгвальних чинників. Так, після Нормандського завоювання Англії у 1066 року, після вторження в країну і захоплення влади Вільгельмом Завойовником, у вищих шарах суспільства французька мова превалювала, а англійська, в свою чергу, була витіснена і стала мовою простолюду. Протягом півтора сторіччя така ситуація зберігалася, аж поки у 1204 році Англія не звільнилася від французького домінування. За цей час французька мова одержала статус мови освічених людей. Вона стала джерелом запозичення нових слів літераторами з метою збагачення збіднілої лексики англійської мови. Як свідчать джерела інформації, багато вчених володіли латиною та давньогрецькою, тому вони зверталися до цих мов, черпаючи терміни для нових галузей знань.

О.С. Воробйова розмірковує щодо «природи другого компоненту фразових дієслів, який найчастіше називають «післяйменником», «постпозитивним компонентом», або скорочено «постпозитивом» [4, с. 41]. Науковиця додає, що «поява другого компоненту фразового дієслова зобов'язана своїм походженням загальногерманським вихідним прислівникам із просторовим значенням або давньоанглійським дієслівним префіксам локативної семантики» [4, с. 43].

Іноземні лексеми ввійшли до складу англійської мови, які, поряд з давньоанглійськими, означали теж ж саме поняття. Наприклад, значення дієслова *foretell* можна висловити латинським словом

anticipate. Наразі англійська мова продовжує свій розвиток у руслі цих двох паралельних шляхів. Наведемо деякі приклади: *put off* – *postpone*; *go back* – *abandon*.

Згодом багато англійськомовних фразових дієслів розширили своє значення і мають більше відтінків своєї семантики, ніж поодинокі дієслова. До прикладу, фразове дієслово *to break up* постає синонімом до лексеми *to finish*, яка етимологічного походить від латини. В свою чергу, *to finish* має обмежене буквальне значення – *закінчувати, фінішувати*, а *to break up* має більше відтінків, від *розійтися, розбивати, розламати, закрити на канікули до слабшати*.

Звернемо увагу на певні особливості фразового дієслова. Так, на думку І.Г. Андросової, по-перше, вихідним елементом єдиного цілого постає дієслово; після нього додається післяйменник, який пишеться окремо, але при цьому наголос завжди падає саме на ньому (на відміну від суфікса або префікса, які пишуться разом, наголос на них не падає): *to go* – *йти*, *to go on* – *продовжувати*. По-друге, хоча фразове дієслово повинно сприйматися як єдина монолітна конструкція, яка об'єднана спільним значенням, правила граматики англійської мови дозволяють поставити прямий додаток між дієсловом і післяйменником: *put on the hat* = *put the hat on*. По-третє, найважливішою особливістю є порушення правила адитивності (процес словоскладання), тобто смислове значення фразового дієслова часто не зводиться до об'єднання значень самого дієслова й післяйменника: *take* – *брати*; *take up* – *щось обговорювати*, а не *брати наверх* [2].

Отже, фразове дієслово – це своєрідний результат особливої форми словотворення, якої бракує українській мові; це єдність дієслова й післяйменника. Будь-яке мовне явище в будь-якій мові розглядається у різних ракурсах у руслі різних наукових парадигм.

1.2. Загальнонаукові вектори лінгвістичної природи фразових дієслів

Серед учених постає широке коло питань, які стосуються фразових дієслів, і, зокрема, визначення їхнього статусу. Як свідчать результати загальнонаукового аналізу синтезу, існує дві точки зору на цю ключову проблему. Так, вітчизняні лінгвісти дотримуються тієї думки, що фразове дієслово – це словосполучення (вільні або фразеологічні), в той час як зарубіжні дослідники вважають, що фразові дієслова – це лише слова, в іншій термінології – аналітичні деривати. Окрім власне тлумачення статусу фразових дієслів, у науковій літературі отримали висвітлення й інші проблеми. Зрозуміло, завдання дослідників залежали від конкретної теми роботи, але загалом коло тематики можна визначити у такий спосіб: визначення критеріїв відмежування фразових дієслів від схожих з ними за складом дієслів з прийменниками або з прийменниковими доповненнями; встановлення класу часток як других компонентів; визначення статусу фразових дієслів як одиниць номінації; вивчення ступеня ідіоматичності фразових дієслів тощо [9, с. 38]. Поряд з теоретичними питаннями спостерігаються спроби класифікувати фразові дієслова за певною ознакою, як-то, наприклад, за компонентним складом, за яким фразові дієслова поділяються на двухчленні та тричленні.

У контексті нашої кваліфікаційної роботи ми зосередимо нашу увагу на декількох параметрах наукових досліджень, які у фокусі уваги сучасних вчених.

Перший вектор наукового вивчення фразових дієслів розглянемо з точки зору фразеології. О.В. Кунін вважає, що відмінною рисою фразеологічних одиниць є стійкість і цілісність значення, через що, фразеологізм відтворюється у вигляді семантично неподільної мовної одиниці [11, с. 15]. Жодна з чотирьох груп фразеологічних одиниць

(ідіоми, фразеологічні єдності, фразеологічні сполучення, фразеологічні вирази), визначення яких у наукових джерелах не є одностайним, не відображає сутності фразового дієслова в повній мірі, через те, що не зачіпає критерій стійкості елементів фразового дієслова та їхньої подільності / неподільності. Н.М. Амосова наполягає на тому, що термін «фразове дієслово» корелює із терміном «стійкі контекстуальні одиниці», в яких неможливо замінити жоден з наявних компонентів, без того, щоб змінити значення не лише всієї єдності, але також і тих елементів, які залишаються неушкодженими [1, с. 9].

Крім того, не можна розглядати фразові дієслова як суто ідіоми. Фразове дієслово відповідає такій властивості ідіоми, як глобальність номінації. Однак на відміну від суто ідіом фразові дієслова можуть мати буквальні переклади, як-то «*come about* – виникати, *come across* – випадково зустрітися, *come across* – супроводжувати когось» [51], утвореними від дієслова *to come* – *приходити*.

Низці фразових дієслів притаманні деякі ознаки фразеологічної єдності, йдеться про лексичну повну неподільність. Заміна післяйменника у складі такого фразового дієслова, а також підстановка синоніма смислового дієслова призводить або до руйнування образності, що властива даному фразовому дієслову, або до зміни його експресивного сенсу [8, с. 107]. Згідно з сайтом dictionary.com [31] дієслово *to come* налічує 23 синонімічних рядка, що містять 116 синонімів. Також смислове дієслово *to come* формує фразові дієслова різних значень з 29 післяйменниками [51]. Така варіативність значень наочно демонструє неможливість заміни як смислової, так і адвербіальної частини даного фразового дієслова.

На думку О.П. Дмитрієвої, одна із складових фразового дієслова може бути заміненою [8, с. 108]. Через те, що основний смисл міститься в дієслові, а напрямок виконуваної дії у післяйменнику, то, найчастіше, здійснюється заміна саме дієслівної частини фраземи. До прикладу,

українську фразему *записувати що-небудь* можливо відтворити декількома фразовими дієсловами англійської мови – *take down, put down, jot down, write down*. Однак у деяких випадках можлива підстановка різних післяйменників до одного і того ж смислового дієслова при повному збереженні первісного значення. Так, варіанти фразового дієслова *pass away – pass on* при заміні післяйменника зберігають денотативне значення *вмирати, йти з життя* [59].

Отже, фразове дієслово постає мовленнєвим зворотом, сенс якого складається із слів, що входять до його складу. Низку фразових дієслів можна розчленувати. У такому випадку можна провести синонімічну заміну одного з його конститuentів.

У руслі другого напрямку (таксономічного) увагу сфокусовано на різних класифікаціях фразових дієслів. При створенні семантичних класифікацій лінгвісти ставлять в центр уваги або дієслово, або післяйменник, що обумовлено двухкомпонентною структурою фразового дієслова. Дієслівний компонент представлений абстрактним дієсловом, широко вживаним в англійській мові, найчастіше багатозначним, а не специфічним з точним і єдиним тлумаченням. Саме тлумачення дієслівного компонента впливає на значення фразового дієслова загалом.

У сучасному мовознавстві існує загальна класифікація фразових дієслів, а саме їх розподіл на перехідні та неперехідні. Перехідні фразові дієслова так само як і суто дієслова приймають прямий додаток, як-то *to look for something – шукати щось; to apply for something – звертатися за чимось*. Непрямі фразові дієслова не вживаються з прямим додатком, наприклад: *to back away – відступати; to close down – закривати*.

Далі перехідні дієслова поділяються на нероздільні (*inseparable phrasal verbs*), тобто такі, де післяйменник не можна віділити від дієслова додатком: *to fall off – відвалитися, to dip into – зануритися* [32], та колективні (*separable phrasal verbs*), відповідно між конститuentами

такого фразового дієслова можна розташувати прямий додаток, по-перше, а, по-друге, його можна поставити як до післяйменника, так і після нього: *to switch off* – *вимкнути* (світло, наприклад), *to give back* – *повернути* (гроші, до прикладу) [40].

З семантичної точки зору (за класифікацією М. Цельче-Мурсія та Д. Ларсен-Фріман) виокремлюють:

- фразові дієслова, які виражають рух і одночасно його характеризують: *to come around* – *об'їжджати, обходити, заходити, заїжджати, приходити*;

- фразові дієслова, які виражають припинення або початок руху: *to slip out* – *таємно покинути*; *to start out* – *розпочати подорож або кар'єру*;

- фразові дієслова, що позначають перехід об'єкта з одного стану в інший або його переміщення: *to let in* – *впускати кого-небудь*; *to log in / into* – *входити в систему (при роботі на комп'ютері)*;

- фразові дієслова з семантичним компонентом, таким як «відсутність зміни положення об'єкта» [27]: *to keep behind* – *тримати позаду*;

- фразові дієслова з домінуючим компонентом «образу руху» [27]: *to walk away from* – *йти від когось*.

Н.С. Шокарева дотримується думки, що «другий компонент фразового дієслова має значення, тому що, щоб поєднатися з дієсловом, післяйменник обов'язково повинен мати необхідне значення. В іншому випадку, не було б необхідності їх приєднувати» [18, с. 55]. «Післяйменник впливає на семантику дієслова, змінюючи її. Дієслово та післяйменник семантично послаблені і значення цілого не виводиться зі значень складових» [22, с. 30].

Відповідно до значення післяйменника (за класифікацією М. Цельче-Мурсія та Д. Ларсен-Фріман) фразові дієслова групують на:

- фразові дієслова, в яких післяйменник вживається у своєму денотативному (просторовому) значенні: *to come in* – *входити*;

- фразові дієслова, в яких другий компонент, зберігаючи своє основне просторове значення, підсилює значення дієслова: *to chop down* – *підрізати дерево*;

- фразові дієслова, з яких післяйменник має абстрактне похідне від основного значення, зв'язок якого з первинним відчувається: *to pop down (to)* – *відвідати когось*;

- фразові дієслова, в яких другий компонент привносить лексично видовий відтінок, який вказує на початок, продовження, закінчення, повторення дії: *to take up = to start*;

- фразові дієслова, значення яких не постають сумою значень дієслів і післяйменників, а є семантично нерозкладеними: *to show up = to arrive* [27].

Отже, ми бачимо, якщо значення фразових дієслів першої та другої групи буквальні, то значення інших фразових дієслів ідіоматичні, що, безумовно, викликає у здобувачів закладів середньої вищої освіти труднощі в розумінні, перекладі і вживанні фразових дієслів у мові.

Немає довідника, який би наочно показав, як кожен післяйменник змінює значення всіх дієслів, з якими він утворює фразове дієслово. Однак автори-упорядники словника фразових дієслів [23] пропонують новий підхід. Новизна підходу полягає в тому, що за основу класифікації береться не дієслово, а післяйменник. Доведено, що кожен другий компонент фразового дієслова може мати не одне, а декілька значень. Виходячи з багатозначності післяйменників, автори пропонують не заучувати напам'ять фразові дієслова, а логічно складати їх значення. На підставі зіставлення великої кількості дієслів з одним післяйменником були зроблені такі висновки:

- немає нелогічності фразового дієслова, а є багатозначність післяйменників;

- одне слово, виконуючи функцію прийменника або післяйменника, може мати абсолютно різні значення;
- післяйменник у фразовому дієслові виконує далеко не другорядну роль (абсолютно різні дієслова з одним післяйменником можуть переводитися однаково, і навпаки, різні післяйменники змінюють значення одного дієслова).

Підводячи певні підсумки, можемо сказати, що домінувальною функцією фразових дієслів постає лексична, адже фразові дієслова відрізняються стислістю та виразністю. За своєю будовою фразові дієслова є «складними структурними та лексико-семантичними утворення, що відбивають зміни у лінгвістичному, комунікативному та когнітивному процесах мовлення та постійно привертають увагу багатьох дослідників» [13, с. 87]. Це можна пояснити тим, що низка фразових дієслів наразі стали свого роду трансферами щодо стилістичного пласту англійської мови, й, тим самим, придбали новий семантичний відтінок.

1.3. Семантична структура фразових дієслів

Використовуючи загальнонаукові методи аналізу та синтезу, якими ми користувалися при написанні попередніх підрозділів кваліфікаційної роботи, ми можемо вважати, по-перше, що фразові дієслова постають продуктом особливого словотворення, характерного виключно для дієслів і, яке виводиться суто з післяйменника, а це, у свою чергу, сприяє появі нового лексичного значення. Ці структури розглядаються як єдині та монолітні.

По-друге, існує три види дієслів: з буквального значенням, з полуідіоматичним значенням і з суто ідіоматичним значенням, які не впливають із значень компонентів [9, с. 41].

По-третє, вважається, що фразове дієслово набуває свого нового значення шляхом значення другого компонента [9, с. 39], тобто нове значення є результатом синтезу значень. Отже, фразове дієслово – це похідна одиниця, семантика якої складається в результаті взаємодії сусідніх елементів – концептуальних структур дієслова й післяйменника [9, с. 44].

У контексті нашої роботи ми зробимо спробу розглянути фразове дієслово саме із змістовного аспекту та розкрити смисли, схоплені даними поєднаннями (семантичний метод аналізу). Будучи одиницями вторинної номінації і, фіксуючи фрагмент дійсності, вони співвідносять його з вже відомими явищами дійсності і активізують наш вербальний досвід, закріплений в значеннях своїх компонентів. Тому значення цілого завжди більш інформативно, аніж значення компонентів, узятих окремо [9, с. 50].

Беручи до уваги все вищевикладене, ми б хотіли зупинитися, екстраполюючи ідеї О.А. Гусєвої [6], на вивченні фразового дієслова з компонентом *laugh* із змістовної сторони, тобто розглянути його семантичну структуру в її відношенні до понятійних елементів і сконцентруватися на тому, яким чином оформлено зміст у конкретному фразовому дієслові.

Ми опрацювали словникові статті з дієсловом *to laugh*. Це англійськомовні словники (Merriam Webster Dictionary [35], Longman Dictionary [33], Oxford Dictionary [36], Cambridge Dictionary [25], Macmillan Dictionary [34], Collins Dictionary [29], The Free Dictionary [41]). У цих словниках зареєстровані такі фразові дієслова з основним компонентом, який ми розглядаємо: *to laugh about*, *to laugh at*, *to laugh away*, *to laugh off*, *to laugh down*, *to laugh out of*, *to laugh up*. Наше завдання полягає в тому, щоб виявити асоціативний зв'язок фразового дієслова з реальною дійсністю й простежити, які смислові одиниці закріпилися в їх значеннях.

Перераховані вище дієслова мають різний ступінь переосмислення первинного значення. Крім того, деякі з них багатозначні і представляють всю палітру – від первинного до повністю переосмисленого значення.

Проведений аналіз словникових дефініцій показує, що одним із смислів, репрезентованим в семантичній структурі фразових дієслів, постає відображення об'єктивної реальності на підставі фізичних параметрів (гучність і висота звуку, характер міміки), які сприймаються. О.А. Гусєва називає це першим ступенем розумової обробки, або першим ступенем об'єктивності [6, с. 72].

У Longman Dictionary знаходимо таку інформацію: «*laugh at/about*

- *Why should Willi always make himself look so ludicrous so that people laughed at him?*

- *He can laugh about his strange circumstances and at himself»* [33].

Спостерігаємо спільне значення, яке можна передати за допомогою синонімічних дієслів – «*to chuckle, to giggle, to snigger, to snicker, to chortle*» [25], тобто передається інформація про емоційну реакцію сміху (з відповідним звуком і мімікою) на будь-яку смішну ситуацію або об'єкт.

Отже, дані дієслова передають певний компонент видимої реальності, яку можна спостерігати, причому *laugh at* і *laugh about* найбільш близькі за своєю суттю до вільних сполучень дієслова з післяйменником. Дієслово *laugh away* в одному зі своїх значень фокусує увагу на тривалості сміху, що теж постає фізичним параметром: «*We were chatting and laughing away for hours. He laughs away the idea*» [29]. У значенні цього дієслова акцент зроблений на певному періоді, «заповненому» сміхом, причому сміх є фокусом сприйняття ситуації.

На думку О.А. Гусєвої, в названих дієсловах присутнє відображення умовно об'єктивної реальності, тобто позначення таких фізичних параметрів емоційної реакції, званої сміхом, як якість звуку, в

деяких випадках його тривалість (як, наприклад, у дієслова *laugh away*) і супутня міміка. Іншими словами, в заявлених значеннях репрезентується виключно «сміхова дія», що характеризується низкою властивостей. При цьому завжди присутнє імпліцитне знання про наявність об'єкта, який викликає дану реакцію [6, с. 73].

Однак понятійна структура дієслів, які досліджуються, схильна до розвитку, яке йде по лінії зменшення або відволікання від фізичних параметрів, які формують стрижень значення, і доповнення іншими, все більш складними, інтерпретаційними елементами.

Словникова стаття у Macmillan dictionary надає такі семантичні варіанти слововживання фразового дієслова *to laugh at*, як-то: «*to behave in a way that shows you are not worried or frightened by something; to laugh at yourself to not be too serious or sensitive about yourself and the things that you do*» [34]. У Longman dictionary читаємо: «*to make unkind or funny remarks about someone, because they have done or said something you think is stupid; to seem not to care about something that most people would worry about*» [33].

Наведені значення виводять сміх на рівень абстракції, де звук і міміка відходять на другий план, а на перший виходить зовсім інше – відсутність інтересу (*not care*), хвилювання (*not worried*), серйозного ставлення (*treat as foolish*), а також не завжди приємні елементи – знущання (*scoff*) і презирство (*scorn*). У даному випадку ми маємо справу з наступним кроком в осмисленні дійсності, а саме її інтерпретацією в певній системі. Тут вже йдеться не про просте відображення фізичних параметрів ситуації (перший ступінь об'єктивності), а про її аналіз і певні висновки, які можна ідентифікувати як другий ступінь розумової обробки [6, с. 73].

Ще одним прикладом подібного розвитку значення постають фразові дієслова *laugh away* і *laugh off*, які в більшості словників подано як синонімічні. Їх значення можна представити у такий спосіб: «*to*

dismiss or dispel (something unpleasant) by laughter; to make (time) pass pleasantly by jesting» [29]; «to laugh heartily and at length (at someone or something); to pass a certain amount or period of time by laughing; to try to dismiss, neutralize, or ignore something negative by laughing at or over it» [41]; «to dismiss something as insignificant by literally laughing at it or treating it casually; to pressure someone to leave a stage or other such area by laughing at them derisively» [41].

Очевидно, що в цих значеннях представлений аналіз ситуації, що дозволив зробити висновок про незначність об'єкта, по відношенню до якого проявляється дана реакція, і, відповідно, зневажливе ставлення до нього. Ці фразові дієслова у певному сенсі вбирають в себе основний смисловий елемент другого компонента, що сприяє створенню уявлення про відстороненість і відмежування суб'єкта сміху від його об'єкта. Якщо звернути увагу на післяйменники, то можна сказати, що частка *off*, як показують словникові дефініції, в узагальненому вигляді вказує на відділення або поділ об'єктів, наявність перешкоди, яка їх розділяє, а післяйменник *away* в узагальненому сенсі вказує на відсутність у даному місці, в даний час, перебування в іншому місці [5, с. 65].

У результаті об'єкт, спочатку смішний, вже видається неважливим, не заслуговує на увагу, а сміхова дія інтерпретується як лінія поведінки або як відношення до життя або окремих його проявів.

Зміні піддається й основний смисловий зміст фразових дієслів. До прикладу, дієслово *laugh off* окрім вищезазначених значень має ще й таке: «*to force smb to leave some area because of laughter or ridicule» [41],* дієслово *laugh down* – «*to cause someone to quit or cause something to end by laughing in ridicule» [41].* Сюди можна також додати фразове дієслово *laugh out*, семантика якого передається таким чином: «*to be forced to take a different or opposite view of something humbly; to sing a different tune» [41].*

Ми бачимо, що демонструється активне висміювання, що змушує об'єкт піти. В інших термінах, ці модифіковані значення відображають не тільки і не стільки характеристики дії, але й позначають цілий комплекс більш складніших структур – дія і поведінка, які, разом несуть в собі реальний вплив (або спробу впливу) на інший об'єкт.

Отже, на думку О.А. Гусевої, виокремлюється ще більш високий рівень осмислення ситуації, що включає не лише окремий часовий момент сміхової дії, але й подальший розвиток подій. Це можна назвати третім ступенем розумової обробки [6, с. 75]: «*The man was caught cheating, but he tried to laugh it off – Цього чоловіка спіймали на шахрайстві, але він спробував обернути це на жарт*»; «*The crowd laughed the speaker down – Промова доповідача потонула в смішках*»; «*I had to check the urge to laugh out loud – Мені довелося стримувати бажання розреготатися*» [42].

Можна висновувати, що модифіковані значення фразових дієслів формуються вищеописаним способом – за допомогою переосмислення та інтерпретації базового значення. Як ми постаралися показати, цей процес проходить декілька стадій, які ускладнюються. При цьому розширюється обсяг інформації, яку представлено у семантиці фразових дієслів.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ФРАЗОВИМ ДІЄСЛОВАМ ЗДОБУВАЧІВ ЛЦЕЇВ

2.1. Труднощі вивчення фразових дієслів

Однією з умов оволодіння комунікативною компетентністю, наближеною до рівня носія мови, постає оволодіння ідіоматичним мовленням, тобто здатністю сполучувати слово з іншими лексичними одиницями, які складають надвеликий пласт труднощів для здобувачів освіти. Не знаючи іншомовну лексику, не можливо читати автентичні тексти, використовувати мову в професійній діяльності, успішно скласти екзамен у межах зовнішнього незалежного тестування, скласти іспит для участі в академічному обміні здобувачами, подати заявку на отримання гранту тощо.

Носії мови зробили певні висновки до питання, яке ми обговорюємо: здобувачі, які вивчають англійську мову, уникають вживання фразових дієслів як в усному, так і в писемному мовленні. Факт відсутності в українській мові фразових дієслів провокує здобувачів освіти уникати таких «незрозумілих» конструкцій. І це виявляється помилкою, адже носії англійської мови вживають фразові дієслова замість односкладних дієслів у повсякденному житті. Це означає, на думку О. Бірюкової та Н. Пряхіної, що англієць або американець, скоріш за все, скаже *Call up me* замість *Telephone me* [3, с. 4].

Серед труднощів, які виникають при навчанні фразових дієслів, виокремлюють:

- бажання уникнути вживання фразового дієслова через відсутність таких лексичних одиниць в рідній мові;

- стилістична некомпетентність, яка має прояв у тому, що здобувачі не відчують різницю між офіційним і неофіційним стилями; як результат, в офіційному листі раптово виникають розмовні форми, а усне побутове мовлення починає звучати неприродно формально й офіційно;
- нерозуміння значень фразових дієслів, некоректне вживання частки (післяйменника) або дієслова;
- незнання сполучуваності слів, колокаційна неграмотність, яка проявляється у некоректному виборі слова при утворенні словосполучення;
- використання так званих «індивідуальних», «унікальних» фразових дієслів, які здобувач освіти створює за аналогією з вже існуючими, намагаючись, таким чином, заповнити прогалину в знаннях з іноземної мови;
- синтаксичні помилки, які реалізуються у неправильному використанні перехідних і неперехідних фразових дієслів і порушенні порядку слів [29].

У практиці навчання англійської мови українськомовних здобувачі освіти при виконанні ними різного роду завдань особливо часто виявляється нерозуміння значення фразового дієслова і, як наслідок, неправильне його вживання в мові, незнання сполучуваності фразового дієслова з післяйменниками, з якими він утворює колокації, а також ігнорування чинника перехідності або неперехідності фразового дієслова. В результаті замість одного дієслова здобувач обирає абсолютно невідповідний в певному контексті варіант, який не відповідає комунікативному завданню висловлювання. Або ж він намагається поєднати дієслово з іменником, з яким носій мови ніколи його не буде вживати, або забуває про те, що місце розташування прямого додатку до перехідного фразового дієслова залежить від того, якою частиною мови він виражений, або зовсім забуває про

післяйменник, отримуючи значення, що не вписується в загальну смислову структуру речення.

Наведемо приклад одного й того ж фразового дієслова з різними післяйменниками; таке різноманіття вживань післяйменників, безперечно, викликає певні труднощі у здобувачів освіти:

- «*Set about* – Initiate or begin some action: *She set about painting the ceiling*;
- *Set aside* – Separate and reserve something for a specific purpose: *Plan to set aside fifteen or twenty minutes to speak at the conference*;
- *Set back* – Delay or obstruct: *I am sure it will set them back by an hour or so*;
- *Set down* – Write: *I set down this composition*;
- *Set forth* – Begin a journey or expedition: *The crew set forth with three vessels*;
- *Set in* – Take root, become established: *That was the point at which the discussion set in*;
- *Set off* – Begin; to cause; to initiate: *He had no idea that one simple comment would set off such a valid argument*» [57].

Ще одна складність при вивченні фразових дієслів полягає в тому, що далеко не завжди можна здогадатися про значення дієслова за словами, що входять до його складу. Наприклад, здобувач освіти напевне знає, що дієслово *to tick* означає «робити позначку, ставити галочку, відзначати маркером», проте він може відчувати труднощі, перекладаючи таке речення: *The mother ticked off the son for being rude*, де фразове дієслово *to tick off* означає «*to reprimand* або *to express disapproval*» [35] – *дорікати, вичитувати, читати нотації*.

Труднощі оволодіння фразовими дієсловами у певному ступені обумовлені ідіоматичністю фразових дієслів. Як ми вже зазначали раніше, загальне значення фразового дієслова дуже часто можна вивести зі значень, що входять до його структури. Щоб навчитися

використовувати фразові дієслова в промові, необхідно розуміти їх значення і знати, де і коли вони звучатимуть доречно. Закордонні вчені підкреслюють абсолютну безглуздість пропонувати здобувачам заучувати фразові дієслова списками [30].

Вчити фразові дієслова потрібно лише в контексті. Тоді стануть зрозумілі особливості їх синтаксичної поведінки, їх співвіднесеність з письмовою або усною формою мови, їх найбільш природна сполучуваність з іншими словами. Контекстуальний підхід до навчання фразовим дієсловам надає можливість не тільки ознайомити здобувачів із цим специфічним явищем англійської мови, а й проконтролювати, чи правильно вони «відчувають» фразові дієслова [3, с. 5].

Незвична для українськомовних здобувачів формальна роздільність фразового дієслова при його семантичній та функціональній цілісності стає серйозною перешкодою при виконанні різного виду усних і письмових завдань. Особливо, коли йдеться про переклад, оскільки перекладні справи постають необхідними та корисними при вивченні та навчанні фразовим дієсловам. У словниковому складі англійської мови є фразові дієслова, які дуже складно відтворити українською одним словом. І, як результат, потрібно використовувати описовий переклад, оскільки еквівалент, запропонований в словнику, ніяк не «вписується» до граматично коректної конструкції українською мовою. В цьому випадку ознайомлення здобувачів освіти з якомога більшою кількістю автентичних контекстів вживання фразового дієслова стає одним із способів засвоєння його смислових зв'язків з іншими словами і розвитку мовної інтуїції.

Так, наприклад, у підручнику «English Phrasal Verbs in Use» знаходимо два речення, в яких вживається фразове дієслово *warm up*: «*I've left you some soup which you can warm up when you get home. A*

fantastic singer warmed up the audience before the main programme started» [55, с. 19].

У словнику Macmillan Dictionary знаходимо словникову статтю, де подано значення фразового дієслова *warm up*: «1) transitive – the same as *warm*: *I'll warm up some soup for lunch*; 2) intransitive – to become warm: *Drink this and you'll soon warm up*; 3) transitive / intransitive – to prepare for a sport or activity by doing gentle exercises or practising just before it starts: *The players are already on the field warming up»* [34]. Здобувачеві потрібно усвідомлювати різницю між перехідними та неперехідними фразовими дієсловами.

Головне правило порядку слів перехідних фразових дієслів здобувачі зазвичай розуміють і запам'ятовують без труднощів, адже правило говорить, що якщо додаток виражено іменником, то його можна вставляти як між дієсловом й післяйменником, так і після останнього, до прикладу: *As it was her birthday she **put on** her new dress = As it was her birthday she **put** her new dress **on**.*

У випадку, коли додаток виражений займенником, то його позиція – лише між дієсловом і післяйменником, наприклад: *She took the coat, **put it on** and went out.*

Однак, вибір місця, куди поставити додаток, виражений іменником – між дієсловом і післяйменником або після останнього – виявляється не завжди повністю вільним. Якщо додаток містить відому читачеві або слухачеві інформацію, то його потрібно вставляти між дієсловом і післяйменником. Якщо ж додаток містить в собі нову інформацію, то його потрібно вставляти після післяйменника. Це відбувається тому, що ми зазвичай надаємо більше емпізи, підкреслюємо нову інформацію, аніж інформацію, яка нам вже відома. І той факт, що ми позиціонуємо додаток після післяйменника, надає йому більше важливості, привертає більше уваги. До прикладу: *Sarah **put her***

new black dress on to see how it fit her. Sarah put on her old black dress and ran out of the house.

Якщо додаток складається більш ніж з трьох або чотирьох слів, то він скоріш за все ставиться після післяйменника, ніж між ним та дієсловом. Проілюструємо це прикладами:

1). *It is easy to pin down the connotative meaning of this verb* («to pin down – to illustrate, to define, to describe») [34]. Таке розташування фразового дієслова та додатка більш розповсюджене.

2). *It is easy to pin the connotative meaning of this verb down.* Така структура менш розповсюджена.

Отже, труднощі, пов'язані з вибором «правильного» фразового дієслова в конкретній ситуації спілкування, очевидні. Так само, як очевидна необхідність вироблення методично грамотного підходу до процесу навчання цьому пласту лексики. Систематична робота, спрямована на освоєння цього складного мовного матеріалу, безсумнівно, дасть позитивні результати. І, в першу чергу, вони проявляться в повноцінному володінні англійською мовою на якісно новому рівні, коли здобувач може вільно оперувати ідіоматичними лінгвістичними засобами, котрі додають мові натуральності, жвавості та емоційності. Вивчаючи фразові дієслова, здобувач збагачує свій словниковий запас, поповнюючи його не лише новими дієсловами, але і їх синонімами та антонімами. Здобувач освіти запам'ятовує найприродніші для носіїв мови поєднання фразових дієслів з іменниками та прислівниками, тобто він формує й вдосконалює свою колокаційну грамотність, яка також є показником хорошого володіння мовою. Розуміючи, яку позицію повинен зайняти фразове дієслово у висловлюванні, відчуваючи, коли і де фразові дієслова доречні, здобувач починає відчувати себе «впевненим користувачем» мови, готовим до здійснення комунікації в усіх її формах: усній і письмовій, реальній та

опосередкованій, яку можна здійснити через читання книг, перегляд телепередач і фільмів, прослуховування пісень.

Розпізнавання і розуміння фразових дієслів у мові співрозмовника сприяє виробленню правильної стратегії мовленнєвої поведінки, що, в свою чергу, є показником сформованості іншомовної комунікативної компетенції в її лінгвістичному, соціолінгвістичному, соціокультурному, стратегічному, дискурсивному і соціальному проявах. Зорієнтуватися з пошуком ефективних напрямів навчання фразовим дієсловам можна після з'ясування сутності загальних підходів і принципів щодо їхнього викладання.

2.2. Загальні підходи та принципи викладання фразових дієслів

Як свідчать результати загальнонаукових методів аналізу та синтезу, у сучасній методиці викладання англійської мови існує декілька базових підходів щодо процесу викладання фразових дієслів здобувачам освіти [21].

Перший підхід ґрунтується на вивченні сполучуваності фразового дієслова із різними післяйменниками. Відомо, що одне і теж саме фразове дієслово може використовуватися з різними післяйменниками, які змінюють значення вихідного дієслова до невпізнання: «*put away* – відкласти, *put down* – класти, *put in* – класти, встановлювати, *put off* – знімати одяг, відкласти зустріч, *put up* – піднімати, будувати» тощо [54].

Як зазначають Н.І. Рокунова та О.В. Слугіна, «здобувачам пропонується вивчати не окремі дієслова, а у сполучуваності з різними післяйменниками, та просторові і переносні значення кожного семантичного типу загального вигляду ДІЄСЛОВО+ ПІСЛЯЙМЕННИК» [15, с. 174]. Такий підхід дозволяє побачити

систему і логіку за поодинокими мовними фактами. Здобувачі освіти знайомляться з невеликою групою подібних дієслів і закріплюють їх, виконуючи вправи у вигляді «заповнення прогалін», «пошук відповідностей», перекладу з української мови на англійську, керуючись принципом від простого до складного. Як показує практика, опанувати фразовими дієсловами за допомогою цього методу нелегко. Здобувачам складно запам'ятовувати та вживати такі мовні єдності у мові.

Другий підхід будується на ситуативно-тематичній організації матеріалу, який вивчається, тобто об'єднанні фразових дієслів за тематичними групами. Проілюструємо це на прикладах. Знайшовши інформацію в усемережжі за покликом «фразові дієслова за тематичними групами», ми знайшли опис фразових дієслів за темою «Transport» [50]. Дані, наведені на цьому сайті, ми унаочнили у вигляді таблиці.

Таблиця 2.1.

Фразові дієслова за темою «Transport» [50]

приклад і пояснення значення	переклад
To get on – to go onto a bus, train, aircraft, or boat [25];	заходити, сідати в транспорт (автобус, поїзд, літак, трамвай);
To get off – to leave a place, usually in order to start a journey [25];	сходити, виходити з транспорту (автобуса, потяга, літака, трамвая);
To hold up – to delay [25];	затримуватися в пробці (при поганому дорожньому русі, перевантажених дорогах);
To draw in – to arrive at the station;	прибувати на станцію (про потяг);
To pull in – to arrive at the station;	прибувати на станцію (про потяг);
To pull out – to leave the station;	відправлятися зі станції (про потяг);

Продовження таблиці 2.1.

To call at – to stop at (a place) briefly [35];	заходити в порт (про корабель), робити коротку зупинку на проміжній станції (про транспортні засоби);
To clear away – to remove (something) from an area or surface [35];	розвантажуватися, розчищати від машин (про дороги)
To get around – to go from place to place [35];	пересуватися по мосту
To stop off – to go or stay somewhere briefly while traveling to another place [35].	зупинитися в дорозі, зробити зупинку

Слід підкреслити, що труднощі даного підходу полягають в тому, що, по-перше, ми можемо віднести одне й теж саме фразове дієслово до різних пластів лексики, а, по-друге, більшість дієслів мають у своєму арсеналі переносні значення.

Третій підхід – це контекстуальний підхід. Сутність його полягає в тому, щоб зачувати фразові дієслова з опорою на контекст. Це може бути діалог, монолог, пісня, вірш або скоромовка, наприклад: «*There those thousand thinkers were thinking how did the other three thieves go through*» [44].

Здобувачі знайомляться з автентичними текстами, в першу чергу виокремлюють фразові дієслова на рівні форми, тобто виконують вправи на диференціацію та ідентифікацію фразових дієслів, вправи на розвиток контекстуальної здогадки, завдання на осмислення лексико-синтаксичних зв'язків фразових дієслів, далі виконують більш складні вправи, такі як імітуючи, підстановчі, переказ тощо. Даний підхід, на нашу думку, постає найефективнішим. Зміст автентичних текстів

відображає природні ситуації спілкування, а фразові дієслова, що містяться в них, мають високу комунікативну цінність. Здобувачі отримують можливість зануритися в реальне мовленнєве середовище.

За результатами спостережень за освітнім процесом, які було проведено Н.І. Рокуною та О.В. Слугіною [15, с. 176], науковиці виокремлюють декілька основних принципів, що забезпечують результативність оволодіння фразовими дієсловами. Визначальне місце відводиться принципові автентичності, завдяки якому здобувачі освіти готуються до самостійного автентичного вживання фразових дієслів.

Врахування індивідуальних особливостей здобувачів допомагає реалізувати принцип доступності, коли навчання фразовим дієсловам відбувається відповідно до інтелектуальних здатностей здобувачів і його засвоєння не викликає певних труднощів. Здобувачі освіти не перевантажуються на заняттях, і у них не пропадає, а навпаки, зростає інтерес до оволодіння лексичними одиницями, які досліджуються, підвищується мотивація до вивчення іноземної мови.

Звідси впливає принцип свідомості: добре засвоюється те, що зрозуміло й осмислене. Свідомість в оволодінні фразовими дієсловами проявляється в розумінні досліджуваного матеріалу, передбачає свідоме ставлення здобувачів освіти до самого процесу навчання, цілеспрямоване осмислення досліджуваних явищ, сприйняття фразових дієслів як ефективного засобу мовленнєвої економії.

Принцип свідомості щільно корелює з принципом міцності. Його сутність полягає в тому, що фразові дієслова повинні міцно зберігтися в пам'яті, щоб здобувачі могли згадати потрібні вирази кожного разу, коли виникає необхідність. Викладачу потрібно яскраво подавати матеріал, закріплювати його багаторазово в аудиторії. Викладач може запропонувати в якості домашнього завдання або самостійної роботи регулярно виконувати невеликі справи в режимі онлайн в усережжі.

Іншим основним принципом навчання фразовим дієсловам є принцип комунікативної спрямованості. Навчання фразовим дієсловам має будуватися інтегровано, таким чином, щоб удосконалювати комунікативні вміння здобувачів у всіх видах мовленнєвої діяльності. І нарешті, складно уявити процес навчання фразовим дієсловам, не враховуючи принцип наочності. Він необхідний здобувачам і в мовній, і в немовній формах вираження. Застосування цього принципу сприяє кращому розумінню і засвоєнню фразових дієслів, знижує втому, полегшує процес навчання.

Отже, можна висновувати про наявність домінуючих принципів і підходів до навчання англійськомовних фразових дієслів. Безумовно, перелік розглянутих у цьому підрозділі принципів навчання можна розширити, але, на нашу думку, саме ці принципи є найбільш значущими при навчанні здобувачів ліцеїв фразовим дієсловам.

2.3. Методичні поради щодо навчання фразовим дієсловам та їх практичне впровадження в освітній процес

Цей підрозділ нашої кваліфікаційної роботи пропонуємо висвітлити за такими напрямками, по-перше, це впровадження вищезазначених трьох основних підходів щодо навчання фразовим дієсловам; по-друге, це методичні поради стосовно теоретичного осмислення й практичного засвоєння фразових дієслів; по-третє, це визначення ролі англійськомовних словників і підручників в освітньому процесі вивчення дієслів такого типу; вчетверте, це перелік усіх типів вправ, які застосовуються у даному випадку, й, більше того, розробка таких вправ (загальнонаукові методи аналізу та синтезу, систематизування та узагальнення; практичний та індуктивний методи).

К.В. Дмитрієва вважає, що «вибір вправ для вдосконалення вивчення фразових дієслів залежить від трьох основних підходів щодо

навчання фразовим дієсловам» [7]. Так, виходячи з класифікації дієслів, які ми розглядаємо, по-перше, слід звертати увагу на їхню перехідність / неперехідність, роздільність / нероздільність, оскільки «низка дослідників і укладачів підручників (Graham Workman, Kenneth Bear, Michael McCarthy, Felicity O'Dell) зазначає, що одне й теж саме дієслово з тим чи тим післяйменником може мати буквальне значення (literal meaning) і небуквальне значення (non-literal meaning)» [7]. Наприклад: *Doroty looked up and saw a star in the sky*. Тут дієслово *look up* має значення *подивилася вгору*. А якщо розглянути таке речення, як: *Dorothy looked up new words in the dictionary*, то в ньому фразове дієслово має небуквальне значення, а саме, «*look up – шукати слово у словнику*» [33].

Ще одним критерієм, за яким можна класифікувати фразові дієслова, постає моносемантичність або полісемантичність (тобто наявність одного або декількох значень у фразового дієслова). Якщо фразове дієслово моносемантично, то це значно полегшує завдання, через те, що достатньо його один раз вивчити і потім використовувати у мовленні, до прикладу, фразове дієслово *look for*: «*Traditionally, we have looked for causes of learning difficulty in the child*» [33]. Якщо ж дієслову властива полісемантичність, то просте заучування навряд чи має сенс, слід орієнтуватися на контекст. Проілюструємо це на прикладі фразового дієслова *work out*: «*UN negotiators have worked out a set of compromise proposals; See if you can work this bill out; The plot is very complicated – it'll take you a while to work it out; The bill works out at £15 each; Things will work out, you'll see; Financially, things have worked out well for us; He works out with weights twice a week; I couldn't work her out at all*» [33].

Через те, що значення фразового дієслова й основного кардинально відрізняються, це викликає щире здивування у тих, хто вивчає англійську мову. Задля подолання цієї проблеми існує декілька методик запам'ятовування фразових дієслів.

Деякі дослідники пропонують згрупувати фразові дієслова відповідно до основного дієслова, але з різними післяйменниками. Розглянемо цей метод на прикладі одного з найбільш часто вживаних в англійській мові дієслів – *to come*:

- *To come down*:

- 1) to fall and land on the ground: «*A lot of trees came down in the storm*» [26];
- 2) if a price or a level comes down, it becomes lower: «*House prices have come down recently*» [26];

- *To come around*:

- 1) to change your opinion of something: «*He'll come around to my point of view eventually*» [26];
- 2) to become conscious again after an accident or medical operation: «*She hasn't come around yet*» [26];

- *To come in*:

- 1) to enter a room or building: «*Do you want to come in for a cup of tea?*» [26];
- 2) if a fashion or product comes in, it becomes available or popular: «*Flared trousers first came in during the 1970s*» [26];
- 3) to be useful for a particular purpose: «*Keep it, it might come in useful*» [26].

Для відпрацювання фразових дієслів за лексичним значенням пропонуються «gap fill» вправи на закріплення від чотирьох до восьми дієслів. Але через відсутність контексту і зв'язку між реченнями, коректні післяйменники подекуди складно визначити, і такі вправи робляться здобувачами навмання. Отже, ймовірність запам'ятовування такого дієслова і подальшого його використання незначна. В цьому випадку можна порекомендувати скласти розповідь із запропонованих дієслів або запитання. Також можна порадити написати свої власні

речення або есе з фразовими дієсловами, які наразі вивчаються. Отже, вправу можна презентувати у такий спосіб:

Exercise 1. Make interesting sentences of your own using *come* as a phrasal verb.

Exercise 2. Keep the thought of the paragraph flowing smoothly from sentence to sentence by the use of *come* as a phrasal verb.

У рамках виконання вправи 2 можна запропонувати різні топіки для обговорення, на кшталт: «Fashion», «Climate Changes», «Personal life», тощо. Також можна порекомендувати підручники або певні веб-сторінки, які демонструють вже розроблені вправи щодо вдосконалення знань з теми «Фразові дієслова», до прикладу [55, р. 76-77; 60].

Тут також треба зазначити, що наразі активно використовується платформа Quizlet. Phrasal verbs, де пропонуються flashcards [58]. Використання карток для запам'ятовування фразових дієслів постає ефективним, й, окрім того, не потребує на уроках багато часу для повторення й закріплення фразових дієслів.

Другий підхід полягає в систематизації фразових дієслів з одним й тим самим післяйменником. Наприклад, розглянемо низку фразових дієслів, після яких вживається післяйменник *after*. Такі дієслова можна знайти за посиланням [https://en.wiktionary.org/wiki/Category:English_phrasal_verbs_with_particle_\(after\)](https://en.wiktionary.org/wiki/Category:English_phrasal_verbs_with_particle_(after)). Деякі з них представлено у науковому доробку К. Дмитрієвої:

- «*ask after* – робити запит, цікавитися чиїмось здоров'ям;
- *get after* – переслідувати когось;
- *take after* – бути схожим на когось із родини;
- *call after* – називати на честь кого-то;
- *look after* – доглядати, доглядати за кимось» [7].

При використанні даного підходу можна використовувати наочні засоби (таблиці, малюнки), заучувати ці дієслова у вигляді лічилок тощо.

Exercise 3. Train your pronunciation and meaning of phrasal verbs.

- «Aunty Blanche *asks after* Aunty Margie,
Aunty Margie *asks after* Aunty Blanche» [45];
- «A flea and a fly flew up in a flue.
Said the flea, “Let us fly!”
Said the fly, “Let us flee!”
So they *flew through* a flaw in the flue» [43];
- «Hickory, dickory, dock,
The mouse *ran up* the clock.
The clock struck one,
The mouse *ran down*.
Hickory, Dickory, Dock» [48].

Одним з найбільш ефективних методів вивчення фразових дієслів є метод об'єднання їх за тематичними групами. Наприклад, вивчаючи тему «Friends and relations», можна запропонувати виконати вправу на відповідність фразових дієслів та їх значення.

Exercise 4. «Match the phrasal verbs and idioms with their corresponding definitions» [56].

Admire	Look up to (someone)
Trust or rely on (someone)	Count on (somebody)
Give assistance	Help out
Be naturally friendly with	Hit it off
Meet with someone	Get together
Stop being angry with someone	Make up with (someone)
How your character is really like	What are you made of
Have a good relationship with	Get on with (somebody)
Stay in close contact	Keep in touch with (someone)
Have a deep knowledge of	Know someone inside out

Agree with (someone)	See eye to eye with somebody
Similar people who spend time together	Birds of a feather flock together

Популярним є метод запам'ятовування фразових дієслів з контексту. Цей метод ґрунтується на тому, що фразові дієслова зустрічаються практично в кожному тексті, діалозі або пісні, тому їх можна поступово заучувати, роблячи акцент на використанні фразових дієслів у процесі комунікативного спілкування. Викладач повинен вказати на фразові дієслова в тексті. Також в рамках цього методу можна порекомендувати складати власні речення, які пояснюють зміст фразових дієслів.

Exercise 5. Read the text and put down all the phrasal verbs you come across.

«When I set off for work this morning my car broke down, so I had to take the bus. At the bus stop I ran into an old friend called Jason. He'd come into some money recently and was setting up a business. He offered to take me on and I said I'd think it over. When I got into work the boss, Mrs Pitchfork, blew up at me. I was quite taken aback by her attitude, but when I got over the initial shock I offered to make up for being late, saying I would stay on after work. Then it turned out she was actually angry because a client I had taken on had decided to pull out of a valuable contract. Mrs Pitchfork said that because the deal had fallen through I had let the whole company down. She went on at me until I finally ran out of patience with her. I said I wouldn't stand for it anymore, and if she wanted to take out the company's problems on me she could lay me off there and then. I never thought she'd go through with it, but she told me to look for another job. I got on the phone to Jason and said I wanted to take him up on his offer. He told me to come over immediately. I met my new colleagues and I think I'll get on with them. My line manager came across as a great guy and he took to me as well. So

everything ended up OK today. I'm looking forward to starting my new job» [46].

А.Р. Заболотська вважає, що процес вивчення фразових дієслів ґрунтується на двох взаємопов'язаних компонентах: теоретичного осмислення й практичного засвоєння. Теоретичне осмислення передбачає осмислення структури, граматичних характеристик і семантичних відносин між компонентами фразового дієслова [10]. З цією метою можна пропонувати здобувачам освіти завдання дослідницького характеру з використанням корпусів англійської мови. Ліцеїсти вчать розпізнавати і виокремлювати фразові дієслова в тексті, аналізувати їх структуру і семантику. Так, наприклад, аналіз речення *The boss was looking through the contract* дозволяє виділити фразове дієслово *look through* у значенні «to read or briefly examine some of the pages of (a book, magazine, etc.)» [35]. Знань здобувача може виявитися недостатньо для адекватного перекладу. Звернення до словника допоможе: а) уточнити переклад; б) розкрити граматичні властивості фразового дієслова (перехідний, нероздільний). При цьому візуалізація поняття (картинка або історія, що ілюструє значення дієслова) сприяє запам'ятовуванню. Зокрема, з цією метою можна використовували жартівливі картинки, широко представлені в збірнику тестових вправ «Test your phrasal verbs» видавництва Longman [52].

Exercise 6. Look up English dictionaries and write down the meanings of phrasal verbs. Illustrate their meanings by the sentences of your own.

Put by, bring out, result in, sum up, think through, start with, tick off, get off, cut out for, do up, do without, arrive at, play on, clear up, fall back.

Практичне засвоєння, як правило, обумовлено мовним матеріалом, що підлягає розгляду на даному етапі. А.Р. Заболотською розроблені загальні практичні рекомендації по роботі з фразовими дієсловами, а саме:

1. Орієнтуючись на список найбільш уживаних фразових дієслів, ввести фразове дієслово з пасивного в активне вживання здобувача.

2. Розмежувати значення дієслова і визначити можливості його сполучуваності з іншими словами. Якщо дієслово є композиційним, слід позначити загальне значення, що передається післяйменником, що в подальшому забезпечить впізнавання інших подібних дієслів.

3. Визначити граматичні властивості фразового дієслова: перехідне / неперехідне, роздільне / нероздільне.

4. Забезпечити частотність вживання [10].

Ми вже зазначали, що велику допомогу у вивченні даного пласта лексики здобувачам нададуть англійськомовні словники фразових дієслів, в яких надається тлумачення значень таких одиниць [26; 28; 37; 38], підручники [55] та відео у відеохостингу YouTube [49]. У більшості випадків, коли виникають труднощі з пошуком еквівалента для фразового дієслова, знайомство з дефініцією дозволяє правильно сформулювати думку і оформити її відповідно до граматичних норм англійської мови. Наприклад, пропонується завдання проілюструвати те чи те фразове дієслово у своїй власній синтаксичній конструкції (реченні або невеликій за обсягом ситуації). При цьому нерідко виникає проблема такого характеру: здобувач просто не розуміє, як фразове дієслово вбудовується в структуру речення.

Так, українське дієслово *рости* може відтворюватися англійською різними дієсловами залежно від певного контексту. При цьому, якщо описуються швидко зростаючі ціни, процентні ставки в банку, потреби в чому-небудь, кількість, температура, то використовується дієслово *shoot up*: «*Employment in some regions now exceeds the pre-pandemic level, and the unemployment rate is falling while job vacancies and hours worked shoot up; But as house prices shoot up, calls are growing for the Fed and its peers to reassess their stances, especially as evidence grows that some would-be homebuyers are getting priced out of the market*» [35].

Якщо ж мовець хоче повідомити, що дитина виросла (стала дорослою), то використовується фразове дієслово *grow up* (тут потрібно звернути увагу на те, що якщо ростуть міста, черги, борода, рослини, ми повинні вживати просте дієслово *grow*): «*She wants to be a doctor when she grows up*» [35].

Однак, якщо йдеться про те, що дитина швидко виросла (несподівано за короткий період часу стала вищою на зріст, витягнулася), то використовується дієслово *shoot up*, до прикладу: «*Wow, you kids have really shot up since you were here last summer!*» [41].

Описуючи зростання цін, здобувач освіти повинен чітко розуміти, чи мається на увазі, що ціни ростуть як би безвідносно причини, або ж існує певний активний суб'єкт, рішення якого впливає на зростання цін. У першому випадку вибираємо *shoot up* (див. приклади вище), а у другому – *put up* (відповідно, слова «ціна / вартість / плата / процентна ставка» займуть або позицію підмета, або позицію додатка): «*They put up nearly a million for the new museum; Each player put up ten dollars*» [41].

Exercise 7. Choose either the phrasal verb *grow up*, *put up* or *shoot up* to fill the gap

1. Advertising on the internet caused sales to _____ by 25%.
2. She _____ in Odessa.
3. Ron _____ \$1000 _____ to help me buy a new car.
4. What do you want to be when you _____?
5. Stop behaving like that and _____!
6. Sarah _____, growing something like five inches in five months
7. He's no longer surprised at the rent _____ every year.
8. Prices have been _____ even more quickly this year.

Використовуючи загальнонаукові методи систематизування та узагальнення, ми згрупували комплекс вправ, зорієнтованих на засвоєння та активізацію фразових дієслів. Цей комплекс вправ

спрямовано на розвиток навичок вживання фразових дієслів в усному та письмовому мовленні:

1) складіть власні речення з поданими фразовими дієсловами (цьому пункту відповідає Exercise 1 у контексті нашої роботи);

2) складіть свій власний текст, використовуючи фразові дієслова (цьому пункту відповідає Exercise 2 у контексті нашої роботи);

3) прочитайте та вивчіть напам'ять подані скоромовки, в яких вживаються фразові дієслова (цьому пункту відповідає Exercise 3 у контексті нашої роботи);

4) поєднайте фразові дієслова з лівої колонки з адекватним перекладом в правій колонці (цьому пункту відповідає Exercise 4 у контексті нашої роботи);

5) прочитайте текст; знайдіть фразові дієслова і постарайтеся зрозуміти їх значення відповідно до контексту або прослухайте текст, знайдіть фразові дієслова і постарайтеся зрозуміти їх значення по контексту (цьому пункту відповідає Exercise 5 у контексті нашої роботи);

6) опрацюйте словникові статті з окремими фразовими дієсловами та надайте приклади своїх власних речень (цьому пункту відповідає Exercise 6 у контексті нашої роботи);

7) заповніть прогалини поданими фразовими дієсловами (цьому пункту відповідає Exercise 7 у контексті нашої роботи);

8) ознайомтеся з відео уроками на веб-сторінках, де подано вже розроблений курс вивчення фразових дієслів [48], законспекуйте їхні значення та складіть ситуацію, використовуючи ці фразові дієслова;

Exercise 8. Analyse phrasal verbs for independent external testing (ZNO). Click here <https://www.youtube.com/watch?v=yo7qQC8Ee-0> [47];

9) переписіть кожне речення, використовуючи фразове дієслово, утворене на основі базового дієслова, поданого в дужках;

Exercise 9. «Rewrite each sentence using a phrasal verb based on the word in brackets in an appropriate form.

1. Some people were going to buy our flat, but at the last moment the sale failed to happen. (fall)
2. Steve is very proud of his organisational skills. (pride)
3. The company was able to take advantage of the unusually wet weather by promoting its inexpensive umbrellas. (capitalise)
4. The England team lost the trophy in 2014 but regained it the following year. (win)
5. It's been a difficult year for us, but we have emerged from it with renewed vigour. (come)
6. Leila managed to pass her driving test at her first attempt. (succeed)
7. Hassan was beaten by his brother in the finals of the tennis tournament. (lose)
8. They had a long battle in court to prove their innocence, but finally they succeeded. (win)» [55, p. 59].

10) вставте правильний післяйменник (прийменник або прислівник) у подані речення;

Exercise 10. Put in the correct prepositions or adverbs.

1. She was looking ____ the teacher attentively.
2. I am looking _____to having a letter from you.
3. There is a house looking ____ _fields.
4. She did not want to live on the center of the city and looked ____the Cross.
5. Look _____and you can choose the car you want.
6. My sister asked me to look _____my niece.
7. Don't spend your life looking _____ honesty.
8. Look _____ and you will see the snow has stopped.
9. Look _____ these words in the dictionary.
10. You must forget the past and look _____;

11) надайте переклад поданим реченням, використовуючи фразові дієслова;

Exercise 11. Translate the following sentences, using phrasal verbs

1. Ти вже продивилася свіжу пресу сьогодні?
2. Хлопчик був дуже схожим на свого батька. Вони навіть однаково повертати голову.
3. Я з нетерпінням чекаю поїздки у гори.
4. Я забув, як вимовляється слово «знайомий», де я можу це знайти?
5. Дівчина виглядала зляканою і, здавалося, боялася дивитися на когось навколо.
6. Почувши шум у коридорі, вчитель відчинив двері і визирнув з класу.
7. Вулиці з рядами молодих дерев виглядали особливо привабливо ранньою весною.
8. Що ти шукаєш на моїх книжкових полицях?
9. Сусідка наглядатиме за собакою, коли ви поїдете.
10. Він з нетерпінням чекав на її листи;

12) прокоментуйте подану ситуацію, використовуючи фразові дієслова;

Exercise 12. Imagine that you have invited your friends to your birthday party. Write a dialogue with your mother in which you discuss the things you would like to prepare and buy for it;

13) виправте подані речення, зверніть увагу на правильне вживання фразових дієслів;

Exercise 13. Each sentence contains the mistake. Correct the sentences, paying attention to the appropriate usage of phrasal verbs.

1. That strange young woman turned out to be the secretary of the company.
2. I called you but I couldn't pass through.

3. It is too light here, click off the light.
4. I didn't look up with my new neighbours
5. You couldn't lose weight if you didn't sit to the diet.
6. They had brilliant careers but got up as criminals.
7. David has used to the supplies.
8. Sarah took you for your brother! You are so alike!
9. Her story was brought up, it was untruth.
10. That's a nice blouse, dress it on;

14) надайте відповіді на запитання, використовуючи подані фразові дієслова;

Exercise 14. Answer the following questions, using the phrasal verbs given below. In brackets after the question there are some words that can help you to give the right answer.

go on, hold with, come to, give up, take off

1. Was he very nervous all day? (by evening)
2. Did she disclaim responsibility? (herself)
3. Are we fighting until we surrender? (until one of us)
4. Does the father continue to read the fairy tale? (although the children have already slept)
5. Can you prove the daughter's behaviour? (I am not going to);

15) прочитайте визначення фразових дієслів та перефразуйте подані речення, використовуючи дієслова з вищенаведеного списку;

Exercise 15. Read the meanings of the following phrasal verbs and paraphrase the sentences, using the verbs from the list

1. be up = to be out of bed
2. blow down = bring down, throw down
3. break up = stop a relationship
4. call back = phone later
5. catch on = become well-known, fashionable
6. fill in /out = finish, full

7. step aside = let smb pass
 8. think through = think over
 9. turn of = switch off
 10. wear out = exhaust
- I had to complete these forms to get my new passport.
 - Move so that I can pass you.
 - The storm destroyed trees in the park.
 - I've worked so hard today, I'm very tired.
 - Sarah and Peter are no longer together. They disintegrated last Monday.
 - She's having a shower. Can you ring her later?
 - At what time do you usually awaken?
 - Could you unplug TV?
 - The play became popular and ran for one month.
 - Now that we have thought the matter over can we draw to a conclusion?

Також здобувачам освіти можна порекомендувати виконати такі завдання, як-то: висловіть ту ж саму думку в інший спосіб, використовуючи фразові дієслова; зробіть поданий параграф менш офіційним, замінивши підкреслені дієслова фразовими дієсловами із запропонованого списку; спростуйте або доповніть наведені висловлювання, використовуючи фразові дієслова.

Отже, завдання викладача полягає в тому, щоб процес вивчення фразових дієслів був більш природним, цікавим і продуктивним. Задля цього найпродуктивнішим постає підхід, якщо вивчати фразові дієслова невеликими порціями (4 – 8), в природному контексті, з персоналізацією та творчим підходом. У цьому й полягає професіоналізм і педагогічна майстерність викладача.

ВИСНОВКИ

Перший розділ нашої кваліфікаційної роботи зорієнтовано на висвітлення питань, пов'язаних з описом теоретико-методологічних засад вивчення фразових дієслів. Ми з'ясували, використовуючи загальнонаукові методи спостереження та узагальнення, що лінгвістичне поняття «фразове дієслово» у наукових напрацюваннях має певні синонімічні відповідники: «дієслівна ідіома», «дієслівне словосполучення», «двухслівне дієслово», «*separable verb*», «*separable compound*», «*multi-word verbs*» тощо.

Задля того, щоб з'ясувати сутність цього мовного явища, ми звернулися до наукових праць вчених, які надавали свої власні дефініції фразовим дієсловам. Нами було уточнено, що загалом фразове дієслово – це комбінація окремого смислового дієслова та постпозитива або післяйменника, який може бути репрезентовано прислівником або прийменником.

Залучивши метод тезаурусного аналізу, ми зробили огляд англійськомовних лексикографічних джерел, де й знайшли підтвердження думки щодо визначень фразових дієслів та їх структури. Звернувшись до екстралінгвальних чинників виникнення фразових дієслів в англійській мові, ми уточнили, що поява першого компонента фразового дієслова своїм корінням тяжіє до часів Норманського завоювання у 1066 році, а виникнення післяйменника корелює з давньоанглійськими дієслівними префіксами із значенням локативу.

Щодо визначення лінгвістичної природи фразових дієслів, ми з'ясували, що смислове значення фразового дієслова часто не зводиться до об'єднання значень самого дієслова й післяйменника. Нами було описано певні лінгвістичні питання, на які сфокусовано наукові доробки вчених, а саме: визначення критеріїв відмежування фразових дієслів від схожих з ними за складом дієслів з прийменниками або з

прийменниковими доповненнями; встановлення класу часток як других компонентів; визначення статусу фразових дієслів як одиниць номінації; вивчення ступеня ідіоматичності фразових дієслів тощо. Окреслення наукових параметрів було висвітлено у руслі трьох векторів: з точки зору фразеології, класифікацій фразових дієслів та відповідно до значення післяйменника.

Використовуючи семантичний метод аналізу, ми зробили спробу проаналізувати фразове дієслово із змістовного ракурсу та розкрити смисли, які криються за поєднаннями основного дієслова та післяйменника. З цією метою ми розглянули фразове дієслово *laugh*, тобто його семантичне навантаження в його відношенні до понятійних конститuentів і сфокусували нашу увагу на тому, яким чином оформлено зміст у конкретному фразовому дієслові.

У другому розділі нашої роботи ми, з точки зору методики викладання англійської мови, схарактеризувати труднощі, які постають перед здобувачами освіти, а саме: бажання уникнути вживання фразового дієслова через відсутність таких лексичних одиниць в рідній мові; стилістична некомпетентність, яка має прояв у тому, що здобувачі не відчують різницю між офіційним та неофіційним стилями; як результат, в офіційному листі раптово виникають розмовні форми, а усне побутове мовлення починає звучати неприродно формально й офіційно; нерозуміння значень фразових дієслів, некоректне вживання частки (післяйменника) або дієслова; незнання сполучуваності слів, колокаційна неграмотність, яка проявляється у некоректному виборі слова при утворенні словосполучення; використання так званих «індивідуальних», «унікальних» фразових дієслів, які здобувач освіти створює за аналогією з вже існуючими, намагаючись, таким чином, заповнити прогалину в знаннях з іноземної мови; синтаксичні помилки, які реалізуються у неправильному використанні перехідних і неперехідних фразових дієслів і порушенні порядку слів. Тут ми

наводимо ілюстрації окремих фразових дієслів з різними післяйменниками, посилаючись на їхню семантику, будову та лінгвостилістичні властивості. Приклади взяті з англійськомовних лексикографічних джерел та підручників.

Також нами було презентовано загальні підходи навчання фразовим дієсловам, які ґрунтуються: на вивченні сполучуваності фразового дієслова із різними післяйменниками; на ситуативно-тематичній організації матеріалу, тобто об'єднанні фразових дієслів за тематичними групами; на запам'ятовуванні фразового дієслова у певному контексті. Серед принципів ефективного оволодіння фразовими дієсловами нами виокремлено принципи: автентичності, доступності, свідомості, міцності, комунікативної спрямованості та наочності.

Методичну частину нашої роботи ми намагалися висвітлити з декількох позицій, використовуючи загальнонаукові методи аналізу та синтезу, систематизування та узагальнення; практичний та індуктивний методи, а саме: впровадження трьох основних підходів щодо навчання фразовим дієсловам; методичні поради стосовно теоретичного осмислення й практичного засвоєння фразових дієслів; визначення ролі англійськомовних словників і підручників в освітньому процесі вивчення дієслів такого типу; перелік та розробка усіх типів вправ, які застосовуються при вивченні й вдосконаленні фразових дієслів на уроках англійської мови в ліцеї.

Ми вказали на комплекс вправ й розробили власні, які, на нашу думку, можна використовувати як на уроках з англійської мови, так і під час підготовки до ЗНО в якості самостійної роботи. Весь комплекс вправ можна продемонструвати у такий спосіб: складіть власні речення з поданими фразовими дієсловами; складіть свій власний текст, використовуючи фразові дієслова; прочитайте та вивчіть напам'ять подані скоромовки, в яких вживаються фразові дієслова; поєднайте фразові дієслова з лівої колонки з адекватним перекладом в правій

колонці; прочитайте текст і знайдіть фразові дієслова, постарайтеся зрозуміти їх значення відповідно до контексту або прослухайте текст, знайдіть фразові дієслова і постарайтеся зрозуміти їх значення по контексту; опрацюйте словникові статті з окремими фразовими дієсловами та надайте приклади своїх власних речень; заповніть прогалини поданими фразовими дієсловами; ознайомтеся з відео уроками на веб-сторінках, де подано вже розроблений курс вивчення фразових дієслів, законспекуйте їхні значення та складіть ситуацію, використовуючи ці фразові дієслова; переписіть кожне речення, використовуючи фразове дієслово, утворене на основі базового дієслова, поданого в дужках; вставте правильний післяйменник (прийменник або прислівник) у подані речення; надайте переклад поданим реченням, використовуючи фразові дієслова; прокоментуйте подану ситуацію, використовуючи фразові дієслова; виправте подані речення, зверніть увагу на правильне вживання фразових дієслів; надайте відповіді на запитання, використовуючи подані фразові дієслова; прочитайте визначення фразових дієслів та перефразуйте подані речення, використовуючи дієслова з вищенаведеного списку; висловіть ту ж саму думку в інший спосіб, використовуючи фразові дієслова; зробіть поданий параграф менш офіційним, замінивши підкреслені дієслова фразовими дієсловами із запропонованого списку; спростуйте або доповніть наведені висловлювання, використовуючи фразові дієслова. Загалом ми розробили п'ятнадцять вправ.

Перспективним вбачаємо висвітлення когнітивної природи фразових дієслів на теренах сучасного мовознавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амосова Н. Н. Основы английской фразеологии. М. : ЛИБРОКОМ, 2013. 216 с.
2. Андросова И. Г. Лингвистические особенности английских фразовых глаголов и трудности их перевода. URL: <http://naukarus.com/lingvisticheskie-osobennosti-angliyskih-frazovyh-glagolov-i-trudnosti-ih-perevoda> (дата звернення: 06.09.2021).
3. Бирюкова О. А., Пряхина Н. А. Английские фразовые глаголы в аспекте формирования коммуникативной компетентности учащихся старших классов средней общеобразовательной школы. *Научное обозрение*. 2017. Вып. 4. С. 1 – 10.
4. Воробйова О. С. Фразові дієслова в англійській мові: деривація і переклад. *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 10 (2). 2020. С. 41 – 45.
5. Гусева О. А. Когнитивные основы представления семантического компонента «расстояние» в лексическом значении английских существительных и прилагательных: дис. ... канд. филол. наук. М. : 10.02.04, 2007. 212 с.
6. Гусева О. А. Развитие семантической структуры фразовых глаголов с компонентом «laugh». *Язык. Сознание. Коммуникация*. 2017. Вып. 57. С. 70 – 75.
7. Дмитриева О. П. Некоторые аспекты изучения фразовых глаголов на уроках английского языка. *Гуманитарные научные исследования*. 2016. № 6. URL: <https://human.snauka.ru/2016/06/15505> (дата обращения: 11.09.2021).
8. Дмитриева О. П. Фразовый глагол как часть фразеологической системы английского языка. *Языкознание*. 2016. 8 (62). Ч. 1. С. 106 – 109.

9. Егорова В. Г. Когнитивно-дискурсивные особенности английских фразовых глаголов концептуальной области «умственная деятельность»: дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04. М., 2013. 201 с.
10. Заболотская А. Р. Изучение структурно-семантических и грамматических особенностей фразовых глаголов английского языка студентами неязыковых специальностей. *Филология и культура*. 2015. Вып. 4 (42). С. 274 – 277.
11. Кунин А. В. Курс фразеологии современного английского языка. Дубна : Феникс, 2005. 488 с.
12. Николаєва Т. М. Особливості вживання фразових дієслів в англійській мові. *Сучасні дослідження з іноземної мови*. Ужгород : ПП “Аутдор-Шарк”, 2018. Вип. 16. С. 110 – 117.
13. Пахомова О. Лексико-семантичні особливості фразових дієслів у англійському молодіжному дискурсі. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. Вип. 129. С. 87 – 89.
14. Поуви Дж. Английские фразовые глаголы и их употребление: учеб. пособие для ин-тов и фак. иностр. яз. М. : Высшая школа, 2012. 217 с.
15. Рокунова Н. И., Слугина О. В. Основные подходы и принципы обучения английским фразовым глаголам студентов неязыковых специальностей. *Вестник ПНИПУ. Проблемы языкознания и педагогики*. 2018. Вып. 4. С. 172 – 180.
16. Смит Л. П. Фразеология английского языка / пер. А. С. Игнатьева. Москва : ОГИЗ, Государственное учебно-педагогическое издательство (Учпедгиз), 2009. 208 с.
17. Столянков Ю. В. Английские фразовые глаголы в двуязычной ситуации: автореф. дис. ... на соискание ученой степени к. филол. н.: 10.02.20. М., 2010. 25 с.

18. Шокарьова Н. С. Лінгвістичні аспекти вивчення фразових дієслів. *Engineering and Educational Technologies*. Вип. 7 (2). 2019. С. 50–58.
19. Янчук О. С., Залужна О. О. Статус фразових дієслів у сучасній лінгвістичній парадигмі англійської мови. URL: [file:///D:/Downloads/9985-Текст%20статті-19891-1-10-20210506%20\(3\).pdf](file:///D:/Downloads/9985-Текст%20статті-19891-1-10-20210506%20(3).pdf) (дата звернення: 02.08.2021).
20. Palmer R. F. *Semantics. A New Outline*. 2nd ed. Cambridge : Cambridge University Press, 1981. 164 p.
21. Sydorenko R. General approaches and principles for teaching phrasal verbs. *Магістерські студії*. ХДУ : видавництво ХДУ. Вип. 21. 2021. С.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ І ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

22. Елисеєва В. В. *Лексикологія англійського язика*. Спб : СПбГУ, 2003. 44 с.
23. Ніколенко А., Гудманян А. Тематичний словник фразових дієслів сучасної англійської мови. *Англо-українсько-російський*. К. : Кондор, 2008. 834 с.
24. A Simplified Guide to Phrasal Verbs. URL: <https://www.etimalta.com/a-simplified-guide-to-phrasal-verbs/> (дата звернення: 02.09.2021).
25. Cambridge dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/ru/словарь/английский/laugh?q=laugh+> (дата звернення: 09.09.2021).
26. *Cambridge Phrasal Verbs Dictionary*. Cambridge University Press. 2006. 428 p.

- 27.C.-M. Marianne, D. Lassen-Freeman. The grammar book. An ESL/EFL teacher's course. Boston : Heinle&Heinle,1999. 854 p.
- 28.Collins Cobuild Phrasal Verbs Dictionary. Harper Collins Publishers. 2011. 512 p.
- 29.Collins Dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/laugh-away> (дата звернення: 09.09.2021).
- 30.De Cock S. Learners and phrasal verbs. *MED Magazine*. URL: <http://macmillandictionaries.com/MED-Magazine/February2006/35-Phrasal-Verbs-Learners.htm> (дата звернення: 12.09.2021).
- 31.Dictionary.com. URL: <https://www.dictionary.com/browse/come> (дата звернення: 16.09.2021).
- 32.Inseparable phrasal verbs. *English grammar*. URL: <https://www.englishgrammar.org/inseparable-phrasal-verbs/> (дата звернення: 08.09.2021).
- 33.Longman Dictionary. URL: <https://www.ldoceonline.com/dictionary/laugh> (дата звернення: 09.09.2021).
34. Macmillan dictionary. URL: <https://www.macmillandictionary.com> (дата звернення: 09.09.2021).
- 35.Merriam Webster Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/phrasal%20verb> (дата звернення: 02.09.2021).
- 36.Oxford Dictionary. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com> (дата звернення: 09.09.2021).
- 37.Oxford Phrasal Verbs Dictionary. Oxford University Press. 2006. 432 p.
- 38.Oxford Word Skills: Idioms and Phrasal Verbs Intermediate with answer key. Oxford University Press. 2011. 192 p.
- 39.Phrasal Verbs. URL: <https://www.usingenglish.com/glossary/phrasal-verb.html> (дата звернення: 29.08.2021).

40. Separable phrasal verbs. *English grammar*. URL: <https://www.englishgrammar.org/separable-phrasal-verbs/> (дата звернення: 08.09.2021).
41. The Free Dictionary. URL: <https://idioms.thefreedictionary.com/laugh+away> (дата звернення: 10.09.2021).
42. WoordHunt. URL: <https://woordhunt.ru/word/laugh%20out> (дата звернення: 10.09.2021).

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

- 43.8 хитросплетених скоромовок, які прокачають вашу англійську вимову. URL: <https://cambridge.ua/uk/blog/8-tongue-twisters/> (дата звернення: 16.09.2021).
44. Англійські скоромовки для поліпшення вимови. URL: <https://nyschool.org.ua/uk/blog/anglijskie-skorogovorki-dlya-uluchsheniya-proiznosheniya/> (дата звернення: 10.09.2021).
45. Англійські скоромовки з переведенням в таблицях. URL: <https://learn-english.net.ua/poradu/anglijski-skoromovki-z-perevedennyam-v-tablicyax> (дата звернення: 11.09.2021).
46. Обучение фразовым глаголам: 5 интересных заданий. *Skyteach*. URL: <https://skyteach.ru/2017/11/27/obuchenie-frazovyim-glagolam-5-interesnyih-zadaniy/> (дата звернення: 19.09.2021).
47. Розбір ЄВІ фразових дієслів, які полегшать ЗНО до магістратури / фразові дієслова для зно. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=yo7qQC8Ee-0> (дата звернення: 18.09.2021).
48. Скоромовки на англійській мові. URL: <http://metodkabinet.pp.ua/skoromovki-na-angliyskiy-movi/> (дата звернення: 16.09.2021).

- 49.Фразові дієслова в ютубі. URL: <https://www.youtube.com> (дата звернення: 12.09.2021).
- 50.Фразові дієслова за темою «Transport». URL: <https://learn-english.net.ua/poradu/frazovi-diyeslova-za-temoyu-transport> (дата звернення: 17.09.2021).
- 51.Фразовые глаголы с *come* с переводом, примерами и произношением. URL: <https://catchenglish.ru/grammatika/phrasal-verb-come.html> (дата звернення: 06.09.2021).
- 52.Allsop J. Test Your Phrasal Verbs. Penguin Books. Longman. 2002. 121 p.
- 53.Category: English phrasal verbs with particle (after). URL: [https://en.wiktionary.org/wiki/Category:English_phrasal_verbs_with_particle_\(after\)](https://en.wiktionary.org/wiki/Category:English_phrasal_verbs_with_particle_(after)) (дата звернення: 11.09.2021).
- 54.Learn English Today. Free materials and resources for learners of English. URL: <https://www.learn-english-today.com/phrasal-verbs/phrasal-verbs-TAKE.html> (дата звернення: 12.09.2021).
- 55.McCarthy M., O'Dell F. English Phrasal Verbs in Use. Advanced. Cambridge : Cambridge University Press, 2017. 190 p.
- 56.Phrasal verbs and idioms about friendship and relationships. URL: <https://www.quia.com/jg/2816455list.html> (дата звернення: 18.09.2021).
- 57.Phrasal Verbs with *SET*. URL: <https://7esl.com/phrasal-verbs-with-set/> (дата звернення: 17.09.2021).
- 58.Phrasal Verbs. Quizlet. URL: <https://quizlet.com/17279296/phrasal-verbs-flash-cards/> (дата звернення: 09.09.2021).
- 59.The verb *To DIE*. Merriam Webster Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/thesaurus/die> (дата звернення: 27.08.2021).

60. Useful English. Phrasal Verb *COME*. URL:
<https://usefulelenglish.ru/idioms/phrasal-verbs-exercise-twelve> (дата
звернення: 29.08.2021).